

אדיר אדירנו

נוסה אשכנז includes some unique practices within the recitation of הַזְרוּת הַשֵּׁמִי, the prayer leader's repetition of שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה, during תְּפִלַּת מוֹסֵף of the שְׁלֹשׁ רִגְלִים. The first such practice involves the addition of the line: אדיר אדירנו to the end of קְדוּשַׁה. The earliest reference to the practice is the following:

ספר פרדס-רי"ז-ואין אומרים אדיר אדירנו בקדושה אלא בראש השנה ויום הכיפורים ולא יותר. לפי שהוא שיר של מלאכים ולא התירו לאומרה אלא באילו הימים שהן ימי הדין, אבל בשאר ימים טובים ובכל שבתות של כל השנה אין אומרים. אבל רבינו אליקים גזר לשליח צבור לאומרם פעם אחת בעצרת משום האי טעמא: דאמר הלא אותו השיר לא אמרוהו מלאכים אלא בשעת מתן תורה כדגרסינן במסכת (שבת נא) בשעה שנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל אמרו מלאכי השרת ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ תנה הודך על השמים; לכך בדין לאומרו בעצרת משום מתן תורה בו ביום. והרגישו בדבר שנהג מנהג שלא נהגו קדמונים, ואמר אל תבוז כי זקנה ארך (משלי כג', כב'):

Translation: It is our practice to add the line of Adir Adireinu only to the Kedushah of Rosh Hashbonah and Yom Kippur and not to the Kedushah of any other prayer services because it is considered a prayer of the angels. We are permitted to recite such a prayer on those days because those days are deemed to be days of judgment. On other holidays and on Shabbos, we are not permitted to recite those words. Needless to say, Rabbi Elyakim once ordered the prayer leader to recite the line of Adir Adireinu as part of the Kedushah of Shavuot for the following reason: did not the angels recite those words during Matan Torah as we learned in Masechet Shabbos (51): at the time that G-d delivered the Torah to the Jewish People the ministering angels said: G-d our Master, how adored is Your name throughout the world, spread Your glory over the heavens. That is why it is appropriate to recite that line on Shavuot; the day on which G-d presented the Torah to the Jewish People. Some felt that his action was not in line with the practices of his ancestors. He answered them by quoting a verse from Sefer Mishlei: do not criticize me simply because I am elderly.

Later sources indicate that the practice instituted by רבינו אליקים was adopted by others. We see from the following source that the line of אדיר אדירנו was being recited not only at the end of קְדוּשַׁה on ראש השנה and יום כיפור, but also in the קְדוּשַׁה of תְּפִלַּת מוֹסֵף of שבת:

מחזור ויטרי סימן קצ"א-תכנת שבת רצית קרבנותיה ציויתה פירושיה עם סידורי נסכיה . . . סימן קצ"ב-וחזור החזן ומתפלל אבות ונבורות: ויאמ' קדושה: כתר לאדון נכתיר וברכה לברוך נברך ומלוכה למלך נמליך. ושם המיוחד נייחד יחד. עם קבוצי מעלה קדושה לקדוש נשלש ככת' וקרא זה אל זה ואמר ק' ק' י-י א-א-א את מלא כל הארץ כבודו: כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה לזה. איה מקום כבודו. לעומתם ברוך יאמרו: ועונין: ברוך כבוד י-י ממקומו: ממקומו הוא יפן ברחמים ויחזן על עם המיוחדים שמו ערב ובקר בכל יום תמיד: פעמים באהבה שמע אומרים: ועונין: שמע ישראל י-י א-א-להינו י-י אחד: אחד הוא א-א-להינו. הוא אבינו הוא מלכינו הוא מושיענו והוא יושיע את שאריתנו והוא יטעינו בארץ זבת חלב ודבש וישמיענו ברחמי שנית. לעיני כל חי. להיות לכם לא-להים. אני י-י א-א-להיכם: אדיר אדירנו י-י מה אדיר שמך בכל הארץ כאמור והיה י-י למלך

על כל הארץ ביום ההוא יהיה י-י אחד ושמו אחד: ובדברי קדשך כתוב לאמר. ימלוך י-י לעולם
א-להיך ציון לדור ודור הללוי-ה: לדור ודור נגיד גודלך: תכנת: רצה ומודים: ברכת כהנים: שים
שלום

Translation: The prayer leader opens Kedushah on Shabbos Mussaf with the following: A crown we will place on Our Master's head and a Bracha for the Blessed One we will recite, and the hegemony of Our King we will accept and the singular being of G-d we will confirm, Im Kvutzai Ma'Alah . . . Hu Moshi'Ainu, He will rescue the remnants of the Jewish People and He will plant us in the land of oil, milk and honey, V'Yashmi'Ainu . . . Adir Adireinu . . . Sim Shalom.

In the same סימן, the מחזור ויטרי provides that the line of אדיר אדירנו should be said in the קדושה of תפלת מוסף on the שלש רגלים as well:

מחזור ויטרי סימן קצב-קדושתא לכבוד יום טוב: ממקומו יתרומם מלך. כי הוא לבדו מלך. ויפיע ממעונו מלך. ויפדה עם מקבלי מאמר מלך. משכימים ומעריבים ומייחדים שם מלכותו עליהם. ומזכירים בכל יום תמיד. פעמים. שמע. אחד אתה ואין לך שיני ואין דומה לך בקרוב תפדינו ותושיענו ותצילנו... ותשמיענו פדות לעיני כל אומים לענות ולומר הן גאלתי אתכם ראשית ואני אנאול אתכם אחרית: להיות: אני: א-להיכם אני ואתם עמי מלככם אני ואמלוך עליכם ואגלה מלכותי עליכם ואעבור מלך בראשיכם. ככת' על יד נביאך ויעבר מלכם לפניהם וי-י בראשם: ונאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לי-י המלוכה: ונאמר והיה י-י למלך על כל הארץ ביום ההוא וגו'. ודברי: ובשבת ויום טוב יש אומ' א-להינו אתה קיוינו לך מושיענו. מנחמינו אתה על מי מנוחות תנהלינו לתת בציון תשועת ישר' תפארתך. תושג לבדך ותמלוך עלינו לעולם ועד: אדיר אדירנו:

Translation: Kedushah of Yom Tov: From His Place, He as King will reign because He is the singular King. And His presence as King will emanate from on high. And He will come to the rescue of the nation which accepted His Torah . . . You are one and there is none even secondary to You and none is like You. In the near future may You rescue us, save us and redeem us . . . and may all the nations bear the following news of Your rescue of us: I rescued you in the past so too I will rescue you in the future . . . I am Your, G-d; You are My nation, I am Your King and I will reign over you. I will reveal My hegemony over you and I will reign over You as it is written: Their King stood in front of them and G-d was at the head. And it is written: . . . On Shabbos and Yom Tov some add: You are our G-d; we have faith in You, our Redeemer. You are the one who comforts us; on lush meadows You will lay me down. You will cause the redemption of the Jewish People, Your Glory, in Tzion, etc. Adir Adireinu.

We begin to see the custom undergo further changes in the following source:

סדר טרויש' סימן י'-שלש רגלים: אזכיר תחילה כי מנהגנו לומר אדיר אדירנו בכל ימים טובים, גם בשבת ר"ח ושבת נישואין ושבת דברות: יתרו, ואתחנן, אבל לא בשבת בשלה והאזינו, וגם לא בשבת שמסיימין כל אחד מה' חומשי תורה . . . והיום תאמצנו² אין אומ' אותו בשבת ח"ה שאין כאן שום תוספת רק מפני שבת גם לא בפרשיות ושבת והנוכה אל' בימים טובים גמורים בלבד.

1. Rabbi Menachem ben Rabbi Yosef ben Rabbi Yehuda Chazan (Chazon) was a rabbi in the city of Troyes, in northern France; he lived about a century after Rashi. His father, Rabbi Yosef ben Rabbi Yehudah (the grandson of Rabbi Baruch ben Rabbi Yitzchak, the author of Sefer Ha-Terumah) was a rabbi and cantor in Troyes. Rabbi Yosef compiled liturgical customs of Troyes, which were based on the halachic decisions of Rashi and his students, and called the work Seder Troyes. (Bar Ilan Digital Library)
2. I included this part of the source so that my readers can learn the basis for this practice as well.

להבין את התפלה

Translation: During the holidays: I will first mention our custom to recite Adir Adireinu on each of the holidays, on Shabbos Rosh Chodesh, on a Shabbos before a wedding is being held in the community and the Shabbos on which we read the ten Commandments during Kriyas Ha'Torah: Parshi'Os Yisro and V'Eschanan but not on Shabbos Parshas B'Shalach and Shabbos Parshas Ha'Azeinu and not on the Shabbos when we complete any of the books of the Torah . . . the Piyut Ha'Yom T'Amtzeinu is not recited on Shabbos Chol Ha'Moed since that is the day on which we do not add any more than to declare it is Shabbos; and not on the Shabbosim on which we commemorate the Four Parshios (before Pesach) and not on Shabbos Chanukah but only on the standard holidays.

The following source provides evidence that the practice of including the line of אדיר אדירנו in קדושה of שבת continued into the thirteenth century:

ספר המהכים³—ויש אומרים אדיר אדירנו בכל שבת ושבת מפני שאותו מזמור נאמר על מתן תורה לישראל ואמרו המלאכים תנה הודך על השמים. ומה שאנו אומרים בכל הקדושות נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישין אותו וכו' ובשבת נקדישך ונעריצך כסוד כו' שאנו עושין המלאכים עיקר ובקדושת מוסף אנו אומרים המוני מעלה עם עמך ישראל הרי אנו עושין ישראל עיקר, על פי המדרש נתקן, שש כנפים לאחד כל כנף אומר שירה ביומיה ובשבת אומר החיות אין לנו עוד כנף, והקב"ה אומר יש לי עוד כנף אחרת בארץ שתאמר לי שירה אילו ישראל, זהו שאמר הכתוב מכנף הארץ זמירות שמענו, ושלא לחלק בתפילת יוצר לא תקנו כך אלא במוסף.

Translation: Some recite the line of Adir Adirainu in Kedushah every Shabbos because that line was said while G-d presented the Torah to the Jewish People. The angels said: Spread Your glory over the Heavens. Let me explain why we generally open Kedushah with the line: Nikadesh Es Shimcha B'Olam, etc. but open Kedusha on Shabbos Mussaf with Nakdishcha V'Na'Aritzcha K'Sod, etc. On weekdays, we give the angels prominence. During Mussaf on Shabbos, we say: the angels on high with Your People, the Jewish People, and give the Jewish People prominence. We follow this practice based on a Midrash that teaches that the angels have six wings with which to praise G-d, each representing one weekday. When Shabbos was reached, the angels bemoaned the fact that they had no wing with which to praise G-d. G-d then told them that He has one more wing available that can praise Him on Shabbos and that it is located on earth; that wing is represented by the Jewish People. That is the meaning of the verse: from the wing on earth, we heard songs of praise. In order that Kedushah in Tefilas Shacharis always follow the same wording, our Sages kept the opening line of Kedushah the same for Shabbos Shacharis⁴.

A later source suggests a possible reason why רבינו אליקים's opinion may have been accepted by subsequent generations:

שו"ת שיח יצחק⁵ סימן ר—אמירת אדיר אדירנו בקדושה דפסח.

3. Rabbi Nathan ben Rabbi. Yehuda, who belonged to a well-known family of French rabbis and halachic authorities, lived during the thirteenth century. He was one of the students of Rabbi Moses of Evreux (one of the later Tosafists), and studied with other French poskim. He corresponded with the Rosh and the Rashba, among others. Sefer Ha-Machkim is a short halachic work which deals primarily with the laws of prayer. (Bar Ilan Digital Library)
4. This comment by the Sefer Ha'Machkim is an example of how understanding why we say certain words in the Siddur raises our spiritual level during the prayer service. A Jew should know that when he recites Kedushah on Shabbos as part of Nusach Ashkenaz, he is doing so in place of the angels in heaven.
5. Rabbi Isaac ben Rabbi Isaiah Yissocher Ber Weiss was born in 1873 in Pressburg, Slovakia. He studied Torah in the yeshiva of Rabbi Simcha Bunim Sofer (Shevet Sofer). In 1904 he was appointed rabbi of Odleburg near Pressburg, and, in 1916 he was appointed chief rabbi of Verbo (Vrbove), a prominent community, where he established the yeshiva which he headed. Rabbi Isaac was greatly respected by those who corresponded with him, and he was particularly close to Rabbi Yissocher Shlomo Teichtahl (Mishneh Sachir, Eim HaBanim Smeicha), who appended some of Rabbi Isaac's correspondence to his own published works. Rabbi Yitzchak Weiss was murdered by the Nazis in 1942, and most of his writings were lost during the Holocaust. Siah Yitzhak has been published by his family from fragments that survived. (Bar Ilan Digital Library)

בספר הפרדס לרש"י ז"ל [עמ' רי"ז, מהדורת עהרנרייך] מביא, שרבנו אליקים ציוה לש"ץ לומר אדיר אדירנו בעצרת, לפי שמלאכים אמרו בו ה' אדוננו, מה אדיר שמך וגו'. ואחי הרב ר"ש נ"י הביא לפי"ז טעם גם על פסח שאומרים אותו, לפי שבו שילם הקדוש ברוך הוא למצרים הנקראים אדירים, כבמנחות [נ"ג ע"א], יבא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים, ועיין שע"ת או"ה, ולדעתי עפ"י מ"ש תוספתא סוטה [פ"ו ה"ב], שבעת שרו ישראל השירה, אמרו ג"כ מלאכים ה' אדוננו, מה אדיר שמך וגו', וממילא ראוי לאמרו בימים אחרונים דפסח, ושלא להעדיף לימים אחרונים מלראשונים, אומרים גם בא' וב' דפסח.

Translation: The Recital Of Adir Adeireinu In Kedushah On Pesach.

In the Sefer Ha'Pardes by Rashi (page 317, Ebrenreich edition) Rashi provides that Rabbi Elyakim ordered the prayer leader to recite the line of Adir Adeireinu in Kedushah on Shavuos because during Matan Torah the angels said: Hashem Adoneinu, Mah Adir Shimcha B'Aretz. My brother, Rabbi Shimon, pointed to that statement as support for the argument that the line of Adir Adeireinu should be recited on Pesach as well. On that day G-d took revenge on the Egyptians who were known as "Adirim" (in Oz Yashir) as we learned in Maseches Menachos (53a): may the Glorious One take revenge on the Egyptians on behalf of the Jewish People with glorious actions. See also Sha'arei Torah Orach Chaim. In my opinion, we learn in the Tosefta (Chapter 6, Halacha 2) at the time the Jewish People sang the Song At The Sea, the angels simultaneously sang the song: Hashem Adoneinu, How Glorious Is Your Name, etc. Therefore, it is appropriate to recite the line of Adir Adeireinu in Kedushah of the second Yom Tov days of Pesach. In order not to show favor for the last days over the first days, we add the same line to Kedushah on the first Yom Tov days of Pesach.

The following early source provides that the line of אדיר אדירנו should be recited only on the ימים טובים and the ימים נוראים:

פירושי סידור התפילה לרוקח קדושה של מוסף עמוד תקעג—שמעתי שאין אומרים אדיר אדירנו כי אם בראש השנה וביום הכפורים בקדושה, אבל במגנצא אומרים אותו בכל יום טוב בקול רם בכונה בניגון טוב.

Translation: I heard that the line of Adir Adeireinu In Kedushah should only be added on Rosh Hashbonah and on Yom Kippur but in Magenca it is added to Kedushah on all days of Yom Tov to be recited loudly, with great concentration and with a beautiful tune⁶.

The לבוש explains why אדיר אדירנו should be recited only on ימים טובים but admits that in his era some places still recited אדיר אדירנו even on שבת:

לבוש⁷ אורח חיים סימן תפה—מכלכל חיים בחסד וכו', נעריצך ומוסיף אדיר אדירנו, וכן בכל יום טוב מתפללים שיבא בן דוד והיה י-י' מלך על כל הארץ וכו', ובשבת אין אומרים אותו דגמירי שלא יבא משיח בשבת (ובפוזנא וגלילותיה אומרים אדיר אדירנו אף בשבת).

Translation: One should add Adir Adeireinu to Kedushah of Rosh Hashbonah and Yom Kippur as well as to Kedushah of the Yom Tovim. It is a prayer that the Moshiach should come and G-d will then be recognized by the whole world as King of the world. The line should not be recited on Shabbos since the Moshiach cannot come on a Shabbos (In Pousan, Poland, and its surroundings, they follow the practice of reciting the line even on Shabbos).

6. Not like today when most שלוחי ציבור recite the line quickly and without a melody.

7. Rabbi Mordecai Yoffe was born in 1530 and was a student of Rabbi. Moses Isserlis (Rema). He served as a rabbi in Prague, Lublin, Horodna, and Posen and was also a head of the Council of Four Lands. He passed away in 1612. (Bar Ilan Digital Library)